

Дослідження регіональних аспектів соціально-економічного розвитку України

І. ЮРЧИШИН,

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника

В статті здійснюється аналіз тенденцій та характеристик залежності соціального розвитку регіонів України від стану економіки й ефективності соціальної політики в ринкових умовах.

В статті аналізуються тенденції та характеристики залежності соціального розвитку регіонів України від стану економіки та ефективності соціальної політики в ринкових умовах.

The tendencies and references of dependence of the Ukrainian regions social development's on the state of economy and effectiveness of social policy in market economy in the article are analysed.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіональна соціальна політика, індикатори соціального розвитку.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток країни, особливо з великою чисельністю населення, є дуже складним процесом, в якому інтегральні темпи зростання визначаються окремими елементами — регіонами. Формування соціально-орієнтованої моделі розвитку в Україні супроводжується структурними змінами в усіх сферах діяльності, що вимагає пошуку, розробки та впровадження у практику нових прогресивних форм господарювання на регіональному рівні, винайдення і застосування адекватних методів регулювання та управління просторовими аспектами розвитку.

Проблема регіонального розвитку є фундаментальною з теоретичної і практичної точки зору й актуальною протягом усієї історії існування людства. Незважаючи на зусилля, що їх докладає законодавча та виконавча влада для удосконалення регіональної політики, диференціація регіонів за показниками соціально-економічного розвитку не зменшується, а за рівнем зайнятості та безробіття, доходами, забезпеченістю населення соціальними послугами — навіть посилюється. Зазначені тенденції значною мірою є наслідком недостатньої ефективності регіональної соціальної політики і засвідчують необхідність її вдосконалення.

В українському науковому середовищі за останнє десятиліття спостерігається стрімке зростання інтересу до соціальної проблематики, а також до проблем регіональної соціальної політики. Дослідженню змісту і ролі соціальної політики у розвитку суспільства та окремого індивіда, аналізу її структурних компонентів і механізмів реалізації присвячені роботи О. Грішнєвої, Е. Лібанової, О. Макарової, О. Новікової, В. Нові-

кова, П. Гайдучького, М. Романюка, В. Бакуменка, А. Колота, В. Гришкіна та інших.

Мета дослідження — узагальнити існуючий досвід діагностики соціального розвитку територій, обґрунтувати склад системи статистичних показників для оцінювання рівня соціального розвитку територій і визначити відповідно рейтинг регіонів для об'єктивного обґрунтування розподілу ресурсів для зменшення диспропорцій розвитку.

Виклад основного матеріалу. В ході трансформації України в демократичну державу з громадянським суспільством і соціально орієнтованою ринковою економікою мають бути закладені основи зростання ролі людини в суспільному житті та значення людського капіталу в економічному розвитку. Головні напрями регіональної політики визначаються стратегією, метою якої є забезпечення добробуту народу, політичної та соціальної стабільності, територіальної справедливості, унітарності держави, її цілісності, збереження природно-виробничого потенціалу країни. Зокрема А. Барсуков вважає, що регіональна соціальна політика орієнтується на формування суспільства рівних можливостей як на єдину стратегічну мету, а також на вищі соціальні цінності в контексті соціогуманістичної перспективи розвитку суспільства й особистості. Водночас вона має враховувати особливості соціальних потреб та інтересів населення конкретного регіону, що зумовлює певні відмінності у регіональних пріоритетах, при реалізації яких слід зважати на необхідність гармонізації відносин між регіонами та загалом у державі¹.

Наразі відсутній уніфікований підхід до оцінювання рівня розвитку територій. Для визначення пріоритетів у наданні їм державної підтримки використову-

¹ Барсуков А. В. Регіональна соціальна політика: інформаційне забезпечення її формування та реалізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01. / Барсуков А. В. — НАН Укр. Інститут регіональних досліджень. — Л., 2006. — 16 с.

ють різноманітні показники, причому інформаційною основою для їх визначення є здебільшого статистичні дані. Статистична оцінка результативності соціального розвитку територій включає такі характеристики домогосподарств: рівень доходів, частка витрат на харчування, частка заощаджень у доходах, освітній рівень населення, стан здоров'я, забезпеченість житлом і рівнем його благоустрою, демографічний потенціал нації тощо. Водночас, для комплексної оцінки розвитку територій недостатньо враховуються суб'єктивні індикатори, що знижує обґрунтованість та звужує цільову спрямованість відповідних програмних рішень.

Основні індикатори соціального розвитку значною мірою віддзеркалюють ситуацію, що склалася в економіці. Упродовж 2000–2001 рр. перші досягнення у процесі оздоровлення економіки, а також низка урядових заходів, спрямованих на підвищення заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат, сприяли певному покращенню ситуації та поступовому формуванню позитивних тенденцій динаміки деяких показників. До найбільш важливих позитивних зрушень слід віднести: зростання питомої ваги оплати праці найманих працівників у структурі ВВП, починаючи з 2000 р.; збільшення темпів зростання грошових доходів населення та можливостей населення здійснювати заощадження. Однак має місце низка негативних тенденцій упродовж

останніх років: скорочення питомої ваги оплати праці у структурі грошових доходів населення й, у зв'язку з цим, зростання демографічного навантаження на працюючих, збільшення питомої ваги витрат населення на споживчі цілі у зв'язку з інфляційними процесами, поява надбагатого прошарку за одночасного поглиблення розшарування громадян за рівнем доходів, збереження (а в деякій мірі і посилення) тенденцій до регіональної диференціації доходів населення. Окремі регіони України суттєво відрізняються за соціально-економічними показниками. Розрив у сукупних грошових доходах на душу населення між окремими областями у 2007 р. становив 2,56 разу (м. Київ – 18 294,4 грн, Закарпатська обл. – 7152,5 грн) (рисунк), що дещо менше, ніж у 2001 р., – 8 разів (м. Київ – 8199,8 грн, Чернівецька обл. – 1023,6 грн). Отже, одним із головних завдань сучасної соціальної політики є усунення диспропорцій у розвитку регіонів, вирівнювання відмінностей і забезпечення зростаючих стандартів якості життя населення незалежно від місця його проживання.

Використовуючи найбільш інформативний при проведенні внутрішніх досліджень показник – валовий регіональний продукт – можна констатувати, що варіація його обсягу по регіонах країни дуже значна – у 14,1 разу у 2006 р. (Донецька обл. – 72 361 млн грн, Чернівецька обл. – 5126 млн грн), причому у 2005 р. цей показник

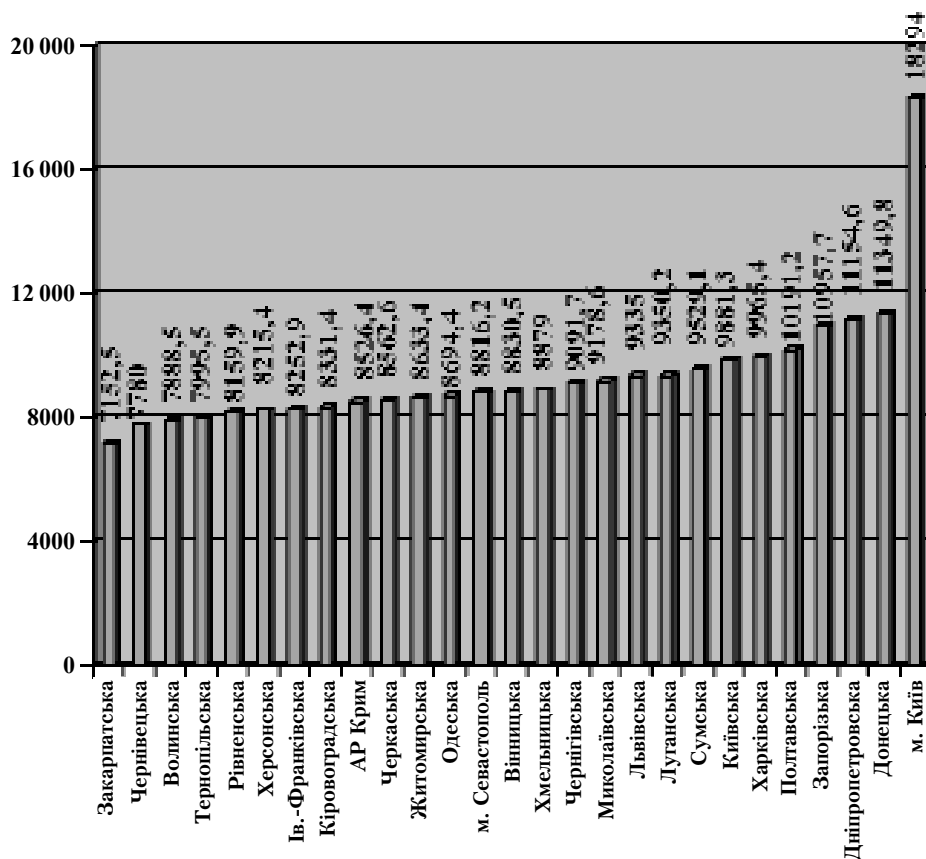

Рис. Рівень доходів населення в розрахунку на одну особу у 2007 р., грн*

* Джерело: Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця 1

Статистичні характеристики соціальної та економічної складових розвитку регіонів України у 2004–2006 рр.*

	Середньомісячна заробітна плата, грн			Валовий регіональний продукт, млн грн		
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Тернопільська	388	553	727	3948	5137	6452
Волинська	412	591	773	4994	6553	7687
Чернігівська	438	602	790	6181	7627	8950
Хмельницька	419	584	792	6344	7958	9603
Вінницька	435	597	793	8123	10 207	12 414
Житомирська	434	602	793	5947	7430	8784
Херсонська	451	625	800	5200	6469	7565
Кіровоградська	455	624	819	5594	6877	8187
Чернівецька	441	621	819	3277	4234	5126
Черкаська	465	642	846	6623	9014	10 957
Сумська	473	663	857	6275	8025	9566
Закарпатська	479	665	868	5297	6700	8185
Рівненська	506	685	888	5599	7263	8924
Івано-Франківська	510	718	923	7311	9622	11 316
Львівська	523	713	923	13 992	17 192	21 486
АР Крим	543	730	952	9901	12 848	16 044
Миколаївська	565	744	955	7934	9553	11 876
Полтавська	560	758	961	13 983	18 099	22 179
Одеська	566	768	966	17 029	20 762	24 898
Харківська	569	759	974	20 524	25 618	32 023
м. Севастополь	594	803	1005	2213	2823	3822
Луганська	596	805	1022	14 672	19 716	24 159
Київська	592	811	1058	11 883	15 362	19 188
Запорізька	671	860	1091	15 255	19 968	24 787
Дніпропетровська	667	913	1139	30 040	41 227	52 347
Донецька	712	962	1202	45 617	58 044	72 361
м. Київ	967	1314	1729	61 357	77 124	95 267

* Джерело: Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

різниця у 13,7 разу (Донецька обл. – 58 044 млн грн, Чернівецька обл. – 4234 млн грн), а у 2004 р. – у 13,9 разу (Донецька обл. – 45 617 млн грн, Чернівецька обл. – 3277 млн грн (табл. 1).

У регіонах, де валовий регіональний продукт має найнижчі значення, найменшим є і розмір середньомісячної заробітної плати. І така тенденція у Тернопільській, Волинській, Чернігівській, Хмельницькій, Житомирській, Вінницькій, Херсонській і Чернівецькій областях спостерігається упродовж останніх років. Відповідно, у регіонах, де значення валового регіонального продукту є найбільшими, спостерігається і найвищий розмір середньомісячної заробітної плати (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Луганська, Харківська, Полтавська, Одеська області). Великою мірою це зумовлено тим, що оскільки в західних регіонах, як правило, вища частка населення, зайнятого у сільському господарстві, то і рівень доходів населення значно менший. Отже, регіональна диференціація за розміром середньомісячної заробітної плати зумовлена в тому числі структурними особливостями економіки регіонів. Так, у 2007 р. середня заробітна

плата у галузі сільського господарства становила 810 грн, а в галузі фінансів – 3351 грн². А це свідчить про те, що жителі сіл та малих міст завчасно обмежені у можливостях підвищення матеріального добробуту.

Добробут домогосподарств залежить від наявності та кількості працюючих осіб у їх складі. Майже дві третини домогосподарств України мають у своєму складі працюючих осіб (у містах – 71%, на селі – 50%). У кожному другому домогосподарстві, до складу якого входять працюючі особи, працює одна особа, у двох з п'яти таких домогосподарств – дві, в кожному дев'ятому – три і більше осіб. Коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства (відношення загальної кількості членів домогосподарства до кількості працюючих) у середньому по країні у 2007 р. становив 2,47; у великих містах – 2,04; у малих – 2,42; на селі – 3,46. Серед регіонів цей показник найвищий у Тернопільській (3,13), Кіровоградській (2,98), Чернівецькій (2,94), Вінницькій (2,91), Волинській (2,86) та Рівненській (2,83) областях³. Необхідною умовою соціального розвитку України є підвищення рівня заробітної плати, яка має задо-

² Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

³ Там же.

вольняти потреби працюючого та його сім'ї та забезпечувати розширене відтворення робочої сили.

Рівень життя та соціально-економічні умови домогосподарства великою мірою залежать від освітнього рівня осіб, які входять до його складу. Частка населення у віці 22 роки і старші, яке має повну вищу освіту, становить 21% (у великих містах — 31%, у малих — 20%, на селі — 8%). Має базову вищу освіту 1,2% населення у віці 21 рік і старші, неповну вищу — 22% населення у віці 20 років і старші. Повну загальну середню освіту мають двоє з п'яти осіб у віці 18 років і старші, кожна шоста особа у віці 16 років і старші має відповідно базову загальну середню та початкову загальну освіту. Зіставлення рівня освіти міського та сільського населення свідчить, що серед мешканців міст, особливо великих, частки осіб з повною, базовою та неповною вищою освітою, як і раніше, значно вищі, ніж серед сільських жителів. Серед молоді майже кожна друга особа має повну загальну середню освіту (41% — серед жінок, 49% — серед чоловіків), 18% — повну вищу (відповідно — 20 і 16%), 16% — неповну вищу (19 і 13%), 3% таких осіб — базову вищу (4 та 2%). Майже кожна четверта молода особа має професійно-технічну освіту. Серед чоловіків частка таких осіб у 1,5 разу вища, ніж серед жінок⁴. Станом на 1 жовтня 2006 р. в Україні працювало на 5,1% більше докторів і кандидатів наук, ніж на відповідну дату 2005 р., у тому числі докторів наук — на 3,9%, кандидатів — на 5,3%. Так, в організаціях м. Києва зосереджено 29% загальної чисельності докторів і кандидатів наук, Харківської області — 15,1%, Львівської — 6,9%, Дніпропетровської — 6,8%, Донецької — 6,4%, Одеської — 5,9%⁵.

Одним із найважливіших соціально-економічних завдань, що має вирішуватись протягом усього періоду життєдіяльності людини, є забезпечення доступу до якісного медичного обслуговування. Функції охорони здоров'я можна диференціювати за трьома видами потреб: репродуктивне здоров'я та охорона здоров'я матері і дитини; здоров'я економічно активного населення, що є фактором формування конкурентоспроможності економіки країни; здоров'я людей похилого віку. Можливість отримувати за місцем проживання відповідне медичне обслуговування є важливою складовою соціальної безпеки окремої особи, регіону та держави в цілому. Протягом 2006 р. в усіх домогосподарствах України виникла потреба одержання медичної допомоги, однак тільки 50,4% міського населення та 24,4% сільських мешканців змогли її задовольнити⁶. Незважаючи на те, що більшість медичних послуг офіційно надаються безкоштовно, основною проблемою доступу до системи охорони здо-

ров'я слід визнати нестачу коштів у населення. Внаслідок загального низького рівня доходів медичні послуги залишаються недоступними для значної частки населення; мешканці міст менше страждають від цього, а селяни досить часто потерпають саме від відсутності спеціаліста необхідного профілю, ліків, обладнання чи необхідності довгого очікування в черзі.

Функціональним напрямом соціальної політики є створення умов для демографічного оздоровлення та підвищення якості демографічного потенціалу. Нині демографічна ситуація в Україні є дуже складною. Так, незважаючи на незначне поліпшення показника природного приросту населення, в Україні у 2007 р., порівняно з попереднім роком, вражають показники депопуляції населення (табл. 2). Найгірша ситуація із природним приростом населення спостерігається у Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Харківській, Полтавській і Чернігівській областях. Єдина область в Україні, де кількість народжених є більшою за кількість померлих, — це Закарпатська область, причому у 2007 р. природний приріст населення був навіть меншим, ніж у 2006 р.

Спостерігаються певні зрушення і в репродуктивній сфері. Збільшено виплати при народженні дитини, держава проводить нову соціальну політику щодо багатодітних родин. Зокрема, родин, які мають 10 і більше дітей, держава забезпечує автомобілем, комп'ютером, пральною машиною, що деякою мірою сприяє підвищенню народжуваності та покращенню демографічної ситуації в Україні. Однак з табл. 2 бачимо, що результати таких заходів є недостатніми для того, щоб забезпечити дійсно позитивну динаміку природного приросту населення по всій території України. За тенденції до скорочення населення необхідно сприяти поліпшенню демографічної структури населення: статеві-вікової, освітньої, соціально-медичної. Йдеться не просто про підвищення народжуваності чи зміцнення здоров'я громадян лише в контексті медицини. Всебічна підтримка молоді та родини також є складовою вирішення демографічних завдань. Основні напрями оптимізації демографічного потенціалу зводяться до припинення депопуляції населення, подальшого підвищення народжуваності і зміцнення здоров'я громадян, зменшення міграції працездатного конкурентоспроможного населення України за кордон.

Важливими характеристиками умов життя домогосподарств є забезпеченість житлом і рівень його благоустрою. Дев'ять з кожних десяти домогосподарств (без урахування тих, які мешкають у гуртожитках) проживають у власному житлі, 3% — у державному чи відомчому, а 2% — орендують його у фізичних осіб. На селі

⁴ Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

⁵ Істратенко І. М. Фахівці вищої кваліфікації України у 2006 році / І. М. Істратенко // Статистичний бюлетень за січень 2007 року. — № 2. — К., 2007. — С. 121.

⁶ Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця 2

Природний рух населення у 2006–2007 рр., осіб*

	Народжені		Померлі		Природний приріст	
	2006 р.	2007 р.	2006 р.	2007 р.	2006 р.	2007 р.
Україна	460368	472657	758093	762877	-297725	-290220
Донецька	39327	40560	81271	82109	-41944	-41549
Дніпропетровська	33531	34502	59439	59850	-25908	-25348
Луганська	19833	20326	42572	42023	-22739	-21697
Харківська	24025	25269	45496	45512	-21471	-20243
Полтавська	13564	13334	28053	28385	-14489	-15051
Чернігівська	9445	9500	24502	24433	-15057	-14933
Запорізька	17241	17591	30514	30747	-13273	-13156
Київська	17383	18378	31470	31511	-14087	-13133
Вінницька	16287	16711	29315	29428	-13028	-12717
Сумська	10129	10108	22436	22418	-12307	-12310
Черкаська	11526	11801	24029	24060	-12503	-12259
Одеська	25113	26759	39183	38835	-14070	-12076
Житомирська	13654	14252	24200	24201	-10546	-9949
АР Крим	20041	21667	30579	31253	-10538	-9586
Хмельницька	13477	13712	23569	23080	-10092	-9368
Кіровоградська	9755	10076	19093	19219	-9338	-9143
Миколаївська	11736	12363	19300	20016	-7564	-7653
Львівська	27272	27454	34745	34891	-7473	-7437
Херсонська	11475	11570	17864	18143	-6389	-6573
Тернопільська	11623	11431	16556	16473	-4933	-5042
м. Київ	28101	28445	29920	31111	-1819	-2666
Івано-Франківська	15813	16243	18399	18811	-2586	-2568
Чернівецька	10161	10029	12258	12386	-2097	-2357
м. Севастополь	3840	3994	5744	5867	-1904	-1873
Волинська	13728	13990	15615	15471	-1887	-1481
Рівненська	15758	15759	16072	16156	-314	-397
Закарпатська	16530	16833	15899	16488	631	345

* Джерело: Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

майже всі домогосподарства мають власне житло, у містах — 92%. Кожне п'яте домогосподарство в цілому по країні (у містах — 18%, на селі — 25%) незадоволене або дуже незадоволене своїми житловими умовами. Не дуже задоволена своїм житлом третина домогосподарств (на селі — два з кожних п'яти домогосподарств). Серед регіонів найнижчий ступінь задоволення житловими умовами, згідно з повідомленнями домогосподарств, властивий для Закарпатської, Чернігівської, Кіровоградської, Вінницької, Харківської, Черкаської областей, м. Києва та м. Севастополя⁷.

До групи областей, які мають порівняно найсприятливіші умови соціально-економічного розвитку (без урахування екологічної складової), можна віднести 9 областей: Київську, Одеську, Полтавську, Волинську, Запорізьку, Дніпропетровську, Донецьку, Луганську, Харківську. У ранжованому за соціально-економічним розвитком переліку областей найнижчі показники мають Кіровоградська, Чернівецька, Закарпатська, Волинська, Рівненська та Херсонська області. Такий поділ без урахування деструктивних факторів є умовним, але дозволяє приймати управлінські рішення стосовно перспектив розвитку регіонів.

Аналіз динаміки соціальних індикаторів, характер трансформації економіки загалом свідчать про досить помітну регіональну диференціацію соціально-економічного розвитку регіонів і ледь помітну тенденцію її згладжування в останні роки. Дуже повільні темпи зростання показників соціально-економічного розвитку характерні для регіонів з аграрно-промисловою спеціалізацією виробництва. Так, у 2007 р. найнижчі темпи зростання валового регіонального продукту спостерігались у Кіровоградській, Івано-Франківській, Миколаївській, Херсонській та Вінницькій областях (табл. 3). Щодо регіонів з високими темпами зростання, то вони однаковою мірою представлені як промислово-аграрними та високоіндустріальними регіонами, так і аграрно-промисловими, які зберегли чи підвищили свою роль в економічному просторі країни. Це — Волинська, Чернівецька, Запорізька, Тернопільська, Закарпатська, Луганська, Черкаська області, і, звичайно, м. Київ та м. Севастополь. Зміцнення позицій очікується у Східному районі, зокрема на Сумщині, а також у Карпатському районі. Донецький і Придніпровський економічні райони втрачають лідерство, а Поліський і Подільський регіони збережуть наявний стан за рахунок

⁷ Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця 3

Динаміка індексу фізичного обсягу валового регіонального продукту за 2004–2007 р. *

	Індекс фізичного обсягу ВРП, %			
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Кіровоградська	118,9	102,4	105,1	97,8
Івано-Франківська	107,6	105,9	102,5	98,6
Миколаївська	118,1	100,1	107,1	99,3
Херсонська	111,2	99,2	104,0	100,0
Вінницька	111,9	105,3	106,2	103,0
Одеська	108,1	99,6	103,5	104,1
Рівненська	113,1	102,1	106,9	105,0
Дніпропетровська	111,0	107,3	108,0	105,1
Донецька	110,8	97,1	108,3	105,2
Сумська	105,9	104,4	103,4	105,4
Харківська	112,2	104,8	107,5	105,5
Житомирська	115,6	101,1	103,6	105,7
Хмельницька	112,7	103,9	104,2	105,8
Київська	109,8	107,3	108,8	106,0
Львівська	105,2	98,1	108,3	106,3
Полтавська	116,7	99,2	108,2	106,6
АР Крим	108,5	104,0	106,7	106,7
Чернігівська	110,0	100,1	103,4	106,7
Черкаська	116,9	107,0	105,6	107,1
Луганська	108,2	100,3	104,3	107,2
Закарпатська	106,4	98,5	106,6	107,6
Тернопільська	106,4	102,5	110,3	107,7
м. Севастополь	107,0	100,9	116,3	108,6
Запорізька	115,6	104,6	106,1	109,0
Чернівецька	109,3	101,5	105,5	110,6
Волинська	119,0	103,7	103,5	111,8
м. Київ	116,8	105,8	110,7	117,9

* Джерело: Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>

усталеної аграрно-промислової структури й удосконалення територіальної організації виробництва.

Як підтвердив аналіз, зберігаються диспропорції соціального розвитку регіонів за окремими показниками. Позитивні результати реформ поки що не дають підстав говорити про кардинальні зрушення у соціальному розвитку держави. Політика економічного зростання має органічно поєднуватися з реалізацією ключових завдань соціального розвитку — зупиненням майнового розшарування населення, забезпеченням ефективної зайнятості, випереджаючих темпів підвищення реальних доходів населення, насамперед заробітної плати та пенсій. Критерієм прогресивності зрушень у перехідній економіці є динаміка добробуту. За міжнародними стандартами Україна належить до держав із високим ступенем нерівності населення за доходами та споживанням. Саме тому зменшення та поступове подолання регіональних соціальних диспропорцій належить до ключових завдань сучасної регіональної соціальної політики держави, оскільки їх збереження створює певну напругу між регіонами та сприяє закріпленню соціальної диференціації населення. Отже, актуальним є завдання мінімізації, а відтак — ліквідації регіональних диспропорцій. Оскільки поглиблення розриву між рівнями розвитку окремих терито-

рій у складі держави чи регіону створює загрозу їх стабільному розвитку та національній безпеці держави в цілому, необхідним є пошук методів для забезпечення диференційованого підходу до реалізації регіональної соціальної політики.

У подальшому розвитку регіональних господарських систем, пом'якшенні і згладжуванні територіальних відмінностей соціального розвитку важлива роль належить фінансовому забезпеченню цих процесів. Це потребує законодавчого закріплення за кожним рівнем бюджетної системи доходних джерел відповідно до покладених на них функцій, достатніх для їхнього фінансування; формування власності регіонів та територіальних громад за допомогою об'єктів державної та комунальної власності; підтримки регіональних проектів економічного розвитку; задоволення місцевими органами влади спільних потреб різних територіальних громад; реформування бюджетної системи та міжбюджетних взаємовідносин відповідно до потреб розвитку регіонального управління та місцевого самоврядування; розвитку системи місцевих податків і зборів; перерозподілу повноважень між різними рівнями влади на основі децентралізації управління соціально-економічними процесами шляхом здійснення державно-правової реформи.